

DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİ: Yasamayı Erksizleştirme Aracı

Sonay Bayramoğlu *

Düzenleyici etki analizi (DEA), düzenleyici devletin karakterini yansıtan araçlardan biridir. Mevcut ve yapılması tasarlanan düzenlemelerin piyasaya etkilerini, özellikle maliyetini hesaplamaya dayanan bu analiz, kamu politikası belirleme sürecini ve karar alma sürecini de kendi sonuçlarına tabii kılabacak biçimde yeniden biçimlendirmektedir. Yasama ile yürütme arasındaki ilişkileri, karar alma mekanizmasını ve politika belirleme sürecini değiştiren DEA, düzenleyici devletin işleyiş mekanizmasını yansıtmaktadır. Bu çerçevede yasama erkinin yeri giderek silikleşmeye başlamaktadır. DEA, birçok kapitalist ülkede düzenleyici reformların bir parçası olarak yürürlüğe girmektedir.

Yazı, DEA'nın kimi siyasal sonuçlarına odaklanarak Türkiye'deki gelişimi ele almaktadır. Türkiye, Ocak 2007'den itibaren yasa tasarılarının potansiyel ekonomik faydalarını ve maliyetini değerlendirme kararı almıştır. Bugün, DEA küresel ticaret ve yatırım piyasalarına eklenilen gelişmekte olan ülkelerde yönetişimin bir normu haline gelmektedir. Bu makale, bir karar verme aracı olarak DEA'nın, emekçi sınıfların siyasal taleplerini siyasal alandan dışlama suretiyle yasama erkini siyasal sistemin ana ögesi olmaktan çıkarmaya yöneldiğini göstermektedir. Kapitalist devletler, küresel ve yerel sermayenin çıkarlarının düzenleyici aracı kurumu olmaya başlamaktadır. Temsili demokrasinin kapitalist rejimi, demokrasiden vazgeçerek kendi krizlerinden kurtulmaktadır.

Bugün kapitalizm sayıya vurulması imkansız çıkarları, bütününden kopuk bir mali ve iktisadi verimliliğe kurban ediyor. Duverger'in⁶⁸ bu sözünün üzerinden yarım asır geçti. Bugün kapitalizm, sayıya vurulması imkansız çıkarları, sadece verimliliğe kurban etmiyor; farklı çıkarlara sahip toplumsal sınıfların bir arada yaşayabilmesini olanaksız kılabacak bir devlet biçimi de inşa etmeye çalışıyor. Kapitalist devlet; rekabet ve piyasaya açılma ilkeleri etrafında küresel ticaret kurallarını temel alarak, yönetsel, hukuki ve siyasal alanda kendini yeniden tanımlama çabasıdadır ve artık kapitalizm için sayıya vurulması imkansız olan hiçbir şey yoktur. Bunun son halkası, herhangi bir yasanın bir maddesinin bile parasal açıdan etkisinin ölçülmeye başlanmasıdır. Düzenleyici Etki

* Yard. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi

⁶⁸ Duverger, Maurice (1977) *Batının İki Yüzü*, Çev. Cem Eroğul ve Fazıl Sağlam, Ankara: Doğan Yayınevi, s.218.

Analizi (DEA) denilen bu yöntem, düzenleyici reformlar ve yönetim modelinin karar alma sürecini inşa etmektedir. Kısaca, mevcut mevzuat ve yeni önerilecek herhangi bir mevzuat değişikliğinin etkisini ölçmek olarak tanımlanan düzenleyici etki analizi, bir etki değerlendirme tekniği makyajı altında geliştirilmektedir.

Süreç, 1980'lerin başından itibaren kapitalist ülkelerde iktisadi alandaki özelleştirme ve kuralsızlaştırma politikaları ile başlamıştır. Söz konusu politikalar, sosyal devleti ve refah uygulamalarını adeta paranteze alarak, kapitalizmin tarihinde pürüzsüz bir sürekliliği inşa etmiş ve bu durum, piyasanın insan türünün biricik ve en evrensel yaşam alanı olduğu yönündeki ideolojik bombardımanın kanıtı sayılmıştır. Bu atmosfer içinde gerçekleşen iktisadi ve mali reformları hukuki, yönetsel ve siyasal alanda gerçekleştirilen reformlar, bir başka deyişle “düzenleyici reformlar” takip etmiştir.⁶⁹ Böylece, özelleştirme ve kuralsızlaştırma politikaları, serbest piyasa ekonomilerine yön verirken, “düzenleyici reformlar” da üst yapının piyasaya uyumlaştırılması işlevini üstlenmiştir. “Düzenleyici Reform” paketi içinde DEA'nın özgül bir yeri vardır.⁷⁰ Her reform, doğal olarak ilgili olduğu alana yönelik belli bir içeriğe sahiptir; DEA ise farklı içerikteki düzenlemeleri, tek bir biçim altında şekillendirmenin aracıdır. Farklı içerikteki düzenlemeleri, yasa olarak biçim bakımından ortaklaştıran ana mekanizmanın parlamento ve yasama faaliyeti olduğu düşünülürse, DEA'nın üstlendiği işlevin hangi alanı ikame etmeye yöneldiği de kolayca anlaşılır olacaktır.

Bu çalışmada, Düzenleyici Etki Analizinin (DEA), büründüğü teknisist haleye rağmen, tümüyle siyasal ve ideolojik bir araç olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla, öncelikle DEA'nın tarihsel gelişimine kısaca değinilecek, ardından da yeni kurumcu iktisat ekolüne dayanan teorik dayanağı irdelenecektir. Türkiye'de henüz yakın zamanda mevzuata giren DEA'nın bu kısa geçmişine bakıldıktan sonra konunun siyasal sonuçları üzerine odaklanılacaktır.

⁶⁹ Siyasal ve yönetsel liberalizasyon için bkz. Güler, Birgül Ayman (2005) “İkinci Dalga: Siyasal ve Yönetsel Liberalizasyon Kamu Yönetimi Temel Kanunu”, *Devlette Reform Yazıları*, Ankara: Paragraf Yay.

⁷⁰ Düzenleyici reformlar hakkında bu vurgunun da yer aldığı daha geniş bir çözümleme için bkz. Bayramoğlu (2005).

TARİHSEL GELİŞİM

Düzenleyici Etki Analizi, düzenleyici reform programının temel araçlarından biridir. Bilindiği üzere düzenleyici reform programı OECD tarafından geliştirilmiştir.⁷¹ Düzenleyici reform programında öncelikle özelleştirilen alanların düzenlenmesine ağırlık verilmiş; bu çerçevede bağımsız düzenleyici kurumların inşası ön plana çıkmıştır. Daha sonra ise, karar alma süreçlerine yönelik öneriler ağırlık kazanmıştır. Kamu politikası oluşturma sürecinin de önemli bir parçası haline gelen DEA, düzenleyici devletin inşasında önemli bir politika aracı olarak değerlendirilebilir.

OECD Bakanlar Konseyi'nin 1995 yılında almış olduğu "Hükümet Düzenlemelerinde Kalitenin Geliştirilmesi Konusunda Tavsiye Kararı"nda ilk kez DEA'nın işlevine dikkat çekilmiştir. OECD, "düzenleyici kaliteyi geliştirme ihtiyacı" çerçevesinde "düzenleyici karar alma için kontrol listesi"nde yer alan "*sorun doğru tanımlanmış mıdır?*" şeklindeki ilk soruya yanıt olarak DEA'dan söz eder. Kavram, 1995'ten itibaren düzenleyici karar almanın bir aracı olarak geliştirilmiştir; daha etkili ve işlem maliyeti daha düşük politik seçeneklerin tercih edilmesini güvence altına almanın bir yolu olarak DEA'ya vurgu yapılmıştır.⁷² Bu tavsiye kararına göre, düzenleme yapılırken, düzenlemenin çeşitli toplumsal çevreler –özellikle iş çevresi- bakımından yol açacağı giderlerin hesaplanması gerekliliği DEA tekniğini doğurmuştur denilebilir.⁷³

DEA'nın, daha önce, 1980'li yıllarda birkaç ülkede alt kademe düzenlemelerde kullanıldığı görülmektedir. Bu tekniğin kamu yönetiminin tüm alanlarında kullanılması, yasa yapma sürecine uygulanması ve yaygınlık kazanması 1990'ların ikinci yarısında başlar. Tarih, OECD raporunda da belirtildiği gibi, hükümetlerin yürürlüğe konulan düzenlemelerin meşruiyetlerini uluslararası ticaret ve rekabet kurallarına dayandırdıkları bir dönemi ifade

⁷¹ Düzenleyici reform programı hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. OECD, *Report on Regulatory Reform*, 1997.

⁷² OECD, 1995, OECD Konseyinin Tavsiyesi, Ek.2 Düzenleyici Karar Alma İçin OECD Kontrol Listesi Arka Plan Notu, <http://www.basbakanlik.gov.tr/teskilat/disiliskiler/tavsiye.htm> [Erişim Tarihi: 15 Kasım 2003]

⁷³ Nitekim 1995 OECD Tavsiye Kararında, OECD ülkelerinde giderek artan düzenlemelerin yarattığı rekabet karşıtı etkiler nedeniyle meydana gelen ekonomik giderlere değinilmektedir. Düzenlemelerin rekabet karşıtı etkileri, OECD, 1995, OECD Konseyinin Tavsiyesi, Ek.2, "Düzenleyici Kaliteyi Geliştirme İhtiyacı" başlığı altında ele alınmaktadır.

eder.⁷⁴ Örneğin, Genel Hizmet Ticareti Anlaşması (GATS) hizmet arzının “nesnel ve şeffaf kriterlere dayalı” olması standardını gerektirir. Bu ve benzeri standartların ulusal karar almaya uygulanmasıyla uluslararası ticaret ve rekabet önündeki kimi engeller azaltılır.⁷⁵

DEA, OECD’nin 1997 tarihli “Düzenleyici Reform Raporu”yla daha net olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. OECD, üye ülkelere 1997’de düzenleyici reformlar ve gözden geçirmelerde düzenleyici etki analizini uygulamalarını tavsiye etmiştir. Dolayısıyla, söz konusu teknik, bundan böyle “düzenleyici reformların” ana unsurlarından biri haline gelmiştir. 2000 yılından itibaren, birçok ülkede düzenleyici reformlarla birlikte, DEA’nın düzenleyici işlemler ve yasama sürecinde uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. 2003 yılında, Sofya’da yapılan bir toplantıda DEA’dan beklenen düzeyde yarar sağlayabilmek için 10 koşul belirlenmiştir.⁷⁶

1. DEA’ya en üst düzeyde siyasi destek sağlamak;
2. DEA programının unsurlarına dikkatle sorumluluk vermek (desantralizasyon, programın bakanlar ve düzenleyiciler tarafından sahiplenilmesi ve karar-alma sürecine entegre edilmesi; merkezi bir birimin kurulması; DEA sürecinin yönetimi, geliştirilmesi, eğitim ve rehberlik vb. konular merkezi birimin işlevleri arasındadır),
3. Sürekli ama esnek analitik metotların kullanılması (niteliksel metotlar, fayda-maliyet analizi, risk değerlendirme);
4. Veri toplama stratejilerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi,
5. DEA uygulamalarını planlamak,
6. DEA’yı politika oluşturma sürecine en kısa sürede entegre etme
7. Halkı yaygın bir şekilde dahil etmek,
8. Sonuçları açıklamak,
9. Düzenleyicileri eğitmek,
10. DEA’yı mevcutların yanı sıra yeni düzenlemelere de uygulamak.

Aynı toplantıda, DEA uygulamasıyla hedeflenenler ise iki

⁷⁴ OECD, 2002, *Regulator Policies in OECD Countries: From Intervention to Regulatory Governance*, Paris: OECD, s.24

⁷⁵ Bkz. OECD, 2002, *Regulatory Policies in OECD Countries...*, s.24.

⁷⁶ “Using RIA as a Tool in Regulatory Consultations and Communications”, REGULATORY GOVERNANCE INITIATIVE IN SOUTH EAST EUROPE, Seminar on the Use of Regulatory Impact Analysis to Foster Economic Efficiency and Policy Coherence an OECD Regional Flagship Initiative, 23 – 24 JANUARY 2003, (Sofya, Bulgaristan), www.oecd.org.

madde ile özetlenmiştir: Düzenleyici reformların sürekliliğini güvence altına almak ve çeşitli yöntemlerle kamu yönetimi kültürünün ve toplumsal ilişkilerin buna uygun çerçevede değişmesini sağlamak.⁷⁷

Görüldüğü gibi, karar alma yöntemi olarak teknik bir çehreye sahip olsa da, hem reformların sürekliliğini güvenceye alma hem de toplumsal ilişkileri dönüştürme hedefleri nedeniyle DEA siyasal bir araçtır. OECD, DEA'yı analiz ve bilgi verme gibi yönleri bulunan bir yöntem, bir araç olarak tanımlar. OECD'ye göre DEA, hükümet eylemlerinin doğurabileceği potansiyel etkileri sistematik ve istikrarlı bir şekilde tetkik etme yöntemi olduğu kadar, karar alıcılara da bir bilgi iletme yöntemidir; ayrıca bu tekniğin gücü elbette *belirleyici* olmasından kaynaklanmaktadır ve DEA tek başına bazı kararlar almasa da siyasal tartışmaları ve yönelimleri belirleme gücüne sahiptir.⁷⁸ Böylece OECD, DEA'nın doğrudan siyasal içerikli bir yöntem olmadığını söylemekle birlikte sonuçları bakımında siyasal etkisine işaret etmektedir. Oysa DEA sonuçlarının yanısıra, uygulanma biçimi, karar alma sürecinde meydana getirdiği değişiklikler ve nedenleri itibarıyla de siyasal bir araçtır.

İŞLEM MALİYETİ İKTİSADI

Düzenleyici Etki Analizi, esas olarak hukukun piyasaya maliyetini bir başka ifadeyle hukukun işlem maliyetini hesaplamaya dönük bir yöntemdir. Bu yöntem, teorik kaynağını Yeni Kurumcu İktisat ekolünde özellikle işlem maliyetleri iktisadında bulur. İşlem maliyetleri iktisadı ise, 1990'ların Nobel ödüllü iktisatçıları Coase ve North'un katkıları ile geliştirilmiştir.

İşlem maliyeti kavramı Ronald Coase'a atfen kullanılmaktadır.⁷⁹ 1937 yılında kaleme aldığı "Firmanın Doğası" (the nature of the firm) isimli makalesinde Coase, üretim faktörlerinin serbestçe alınıp satıldığı iyi işleyen bir piyasa örgütü olmasına rağmen neden üretici birim olarak firmanın ortaya çıktığını, başka bir ifadeyle, neden üretimin doğrudan piyasada değil de firma özelinde yapıldığını sorunsallaştırmış ve konuyu işlem maliyetleri çerçevesinde ele almıştır.⁸⁰

⁷⁷ "Using RIA..."a.k.

⁷⁸ OECD (2001) *Regulatory Policies in OECD Countries From Intervention to Regulatory Governance*, PUMA/REG (2001) 10/REV1, Paris: OECD.

⁷⁹ Demir, Ömer (1996) *Kurumcu İktisat*, Ankara: Vadi Yay. s. 210.

⁸⁰ Coase, firmayı ekonomide bir üretim birimi olmanın yanı sıra bir yönetim birimi olarak ele almak gerekliliğine vurgu yapar. Yerleşik iktisat, firmayı daha çok üretim boyutuyla ele alırken işlem maliyeti iktisadı, vurguyu ikinciye kaydırmıştır.

Coase'a göre insan toplumunun refahı mal ve hizmet akışına bağlıdır; bu ise, refahın ekonomik sistemin üretkenliğine bağlanması demektir. Adam Smith ekonomik sistemin üretkenliğinin uzmanlaşmaya (iş bölümü) bağlı olduğunu savunurken, Coase, uzmanlaşma eğer değişim varsa ve değişim maliyeti (işlem maliyeti) düşükse olur diyerek, vurguyu değişim maliyetlerine kaydırır. Değişim maliyeti ise, bir ülkenin kurumlarına -hukuk düzeni, siyasal sistemi, sosyal sistemi, eğitim sistemi, kültürel yapısı vb. bağlıdır. Yeni kurumcu iktisat okulu, bir ekonominin performansını kurumların yönettiğini ve bu kurumların ekonomik sistem açısından önemini ortaya koymuştur. Coase, kurumların değişim maliyetlerini tek bir firmaya değil firmalar düzenine bakarak çözümler.⁸¹

Firmanın doğası analizinden başlarsak, piyasadaki işlemlerin ya da firma içindeki yönetimin koordinasyonunun görece maliyetlerini belirleyen faktörleri keşfederiz. Analizimizi tek bir firmaya hapsedemeyiz. Firma içindeki koordinasyon maliyetleri ve işlem maliyetleri düzeyi, diğer firmaların çıktılarını satın alma kabiliyetinden etkilenir ve bu çıktılara arz kabiliyeti, kısmen onların karşı karşıya bulunduğu işlem maliyetleri düzeyi ve koordinasyon maliyetlerine bağlıdır. İlgileneceğimiz şey, bu karmaşık ve birbirleriyle ilişkili yapıdır. Buna kanunları, sosyal sistemi, kültürü, teknolojik değişiklikleri (dijital devrim gibi) ekleyin; ve karşınızdaki uzun zamanda keşfedeceğiniz karmaşıklaşmış karşılıklı ilişkilerin ördüğü bir doğa bulursunuz. Bunu yaptığınızda, ekonominin tümü şimdi bizim "yeni kurumcu iktisat" diye çağırdığımız şey haline gelecek.

Düzenleyici etki analizini yeni kurumcu iktisadın kavramlarıyla şöyle tanımlayabiliriz: her yeni yasa, her tür mevzuat yeni bir kural koymadır. Bu kurallar bütünü kurumları oluşturmaktadır. Kurumların etkilerinin maliyetinin hesaplanması, ya da piyasaya etkisinin hesaplanması, hangi kurumların daha etkin olduğunu anlamayı kolaylaştıracaktır. Böylece, kurumların piyasa üzerindeki etkileri de hesaplanabilecektir.

Yeni kurumcu iktisat, mal ve hizmetlerin el değiştirmesi sırasında ortaya çıkan işlem maliyetlerinin sistematik bir biçimde sözleşme yapılarını, piyasa ve iktisadi kurumların örgütlenmesini etkilediğini; işlem maliyetleri yükseldiğinde iktisadi güçlerin işlem maliyetlerini düşürecek yeni düzenlemelere doğru ekonomiyi kaydıracaklarını söyler.⁸²

Bu çerçeveden bakıldığında, DEA'nın, düzenleyici devletin işlem maliyetlerini nasıl azaltacağı sorulabilir. DEA'nın

⁸¹ Ronald Coase, "The New Institutional Economics", *The American Economic Review*, Volume 88, Issue 2 May 1998, 72-74.

⁸² Ömer Demir, *Kurumcu İktisat*.

maliyetinin yüksekliği düşünülürse, bu soruya olumlu bir yanıt vermenin imkanı yoktur; fakat yeni bir devlet sisteminin inşasının bir parçası, parlamento, siyasal partiler gibi demokratik kurumları sistemin temeli olmaktan çıkaracak işlevsel bir araç, daha da önemlisi, toplumun büyük çoğunluğunun etkisine kapalı bir sistem yaratma yeteneği bakımından bakarsak sorulara verilecek yanıt elbette değişecektir.

YASAMA-YÜRÜTME İLİŞKİSİ BAKIMINDAN DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİ

Düzenleyici etki analizi, yasa yapma sürecine parlamenterlerin müdahalesini engellemekte ve tümüyle rekabet ve piyasaya açıklık ilkelerine sadakatle bu süreci yeniden tanımlamaktadır. Buna göre kanun ya da kanun hükmünde kararname tasarılarına DEA analizi yapılmakta ve sonuçları tasarılarla birlikte parlamentoya sunulmaktadır. Süreç, parlamentonun zaten tartışmalı olan işlevini büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Her ne kadar DEA, karar alanları bağlamasa da bunun zamanla bir sorun haline geleceği açıktır. Zira politika oluşturma sürecine DEA'nın entegre edilmesinin temel nedeni, düzenleme sürecini düzenleyici devletin mantığına göre oluşturmaktır.⁸³

Öte yandan DEA kamu politikasının sistematik bir parçası haline gelinceye kadar, bir başka ifadeyle, kamu kültürü, idari ve siyasal kültüre bütünüyle kar düsturu egemen oluncaya kadar, DEA'nın korunması, siyasal iktidar tarafından kolanması ve desteklenmesi gerekmektedir. OECD'nin DEA için belirlediği ilk ölçüt olan *DEA'ya en üst düzeyde siyasal destek sağlamak* bu anlama gelmektedir. OECD kendi metinlerinde bunu açık bir biçimde belirtmektedir.⁸⁴

...[DEA'nın] [h]ükümet politikalarını oluşturma sürecine entegre olma için düzenleyiciler, politikacılar, çıkar grupları ve kamunun belirgin bir kültürel değişikliği yaşamast gerekmektedir. Demek ki DEA'nın uygulanması uzun dönemli bir süreçtir; [DEA] ta ki bir ülkenin siyasal ve idari kültürünün sistematik bir parçası haline gelene kadar sürekli desteklenmesi gereken ve siyasal olarak arkasında durulması gereken bir düzeydir.

1950'li yıllarda yasamadan zorunluluklar sonucu ya da baskı yolu ile koparılan bazı yetkilerin yürütmeye ya da bürokrasiye devredilmesi, teknik verimliliği yüksek, hiyerarşik ve otoriter

⁸³ Bkz.OECD (2005) *Regulatory Impact Analysis in OECD Countries, Challenges for Developing Countries*, South Asian-Third High Level Investment Roundtable, Dhaka, Bangladesh.

⁸⁴ OECD, *Regulatory Impact Analysis in OECD Countries, Challenges for Developing Countries*, s.29

devlet tipinin gelişmesine yol açacağı gerekçesiyle eleştirilirdi.⁸⁵ Oysa bugün yaşanan sadece yasamadan bir takım yetkilerin kopartılmasından ibaret değildir; yasama süreci bir bütün olarak kendine dışsal bir mantığın koşullandırmasına tabi hale getirilmektedir. Öyle ki, DEA ile açılan yolda, iktisadi rasyonalite gerekçesini kendisine dayanak yapan küçük bir grup teknik vasıflının “bilimsellik” nitelemesi ile yasama faaliyetini belli bir toplumsal grup adına yerine getirmesi mümkün olmaktadır. Böyle bir sistemde parlamenterlere düşen görev, kar düsturunun önceliğine dayanarak hesaplanmış, maliyeti belirlenmiş kanun tasarılarını onaylamaktan ibarettir.

Ekonominin siyasetin etki alanından özerkleştirilmesi esprisi içinde erkler bütünleşmesini ekonomi alanında yeniden tesis eden bu müdahale, aslında, siyasal alanın ekonomi tarafından sömürgeleştirilmesi anlamına gelmektedir ki bu nokta kapitalist düzenleyici devlet modelini diğer kapitalist devlet biçimlerinden farklılaştıran en kritik özelliğdir. Bu durumda, ekonominin siyasetten arındırılması hedefinin birincil önceliği, gerçekte, emekçi sınıfların bölüşüm ilişkilerine müdahale olanağının önünü kapatmaktır. Bu işlemin, popülizme artık geçit verilmeyeceği şeklindeki savunusu ise, *popula*'ya (halka) konan bariyerin başka terimlerle ifade edilmesi diye de görülebilir.

Düzenleyici reformlar, DEA yönteminin bir kez daha açığa çıkardığı gibi, esas olarak, parlamento ve siyasal partiler gibi kurumların üzerinde yükselen ve uzun zamandır zayıflayan siyaset alanını dönüştürmektedir ve düzenleyici devlet rejimi içinde onları temel kurumlar olmaktan çıkarmaktadır. Düzenleyici devletin karar alma modeli, siyasal partiler ve parlamenterlerden ziyade piyasaya tapar teknik uzmanları içermektedir. Bir başka ifadeyle yasama faaliyetine DEA'nın uygulanması, herhangi bir yasa tasarısının sonuçlarının –özellikle toplumsal sınıflar bakımından- hesaplanması ve tamamen teknik bir uzman ekip tarafından yasanın çözümlenmesi anlamına gelmektedir. Sosyal konular söz konusu olduğunda böyle bir analizin gerektirdiği yüksek maliyet bir yana, uygulama, bir toplumun yasama sürecinin bir avuç uzmana bırakılması demektir.

Yasama sürecini kapsamayan DEA uygulamalarından çıkan sonuçlar bile, bu yöntemin çok pahalı, uzun zaman gerektiren ve üstelik eksik ve hatalı veri tabanı nedeniyle yüksek hata payı riski

⁸⁵ Unat, Nermin Abadan (1959) *Bürokrasi*, A.Ü. SBF Yayınları. Ayrıca, Duverger, *Batının...*, s.153.

taşıyan bir yöntem olduğunu göstermektedir.

Örnek vermek gerekirse, ABD’de, 1997 yılı Mart ayında Kongre Bütçe Dairesi, *Düzenleyici Etki Analizi: Seçilen Kurullarda Maliyetler ve Yasama Süreci İçin Sonuçları* adıyla bir rapor yayınlamıştır.⁸⁶ Raporda DEA’nın sonuçlarına ilişkin şu saptamalar yer almaktadır:

(1) Her bir düzenleyici etki analizi çok uzun zaman gerektirmektedir. Ortalama olarak her bir analiz için 3 yıla ihtiyaç duyulmaktadır; her analiz için gereken süre değişse de analiz süresi 6 haftadan başlayıp 12 yılı aşkın bir süreye kadar uzanabildiği söylenebilir.

(2) İkinci olarak, işlem genellikle çok pahalıya mal olmaktadır; örneğin yapılan bir çalışmada bir örnek üzerinde 85 analiz uygulanmış ve her DEA ortalama 570.000 \$’a mal olmuştur⁸⁷; yine konuya göre değişmekle birlikte şu ana kadar yapılan analiz maliyetleri 14.000 \$ ile 6 milyon \$ dolar arasında oynamaktadır.

(3) Üçüncü olarak, bir analiz için toplanan veriler ve verilerin değerlendirilmesinde her zaman yanıtız kalan sorular bulunmaktadır.

Bu sonuçların büyük çoğunluğu, -maliyet, gerekli zaman ve analiz hata payı- mühendislikle ilgili alanlara ilişkin bulgulardan hareketle elde edilmiştir. Raporda, söz konusu analizlerin, sosyal ve siyasal alanlara doğru kaydıkça, giderek karmaşık bir hale geldiği belirtilmektedir. Bu da anlaşılırdır, zira, sosyal ve siyasal konularda analize dahil edilecek veriler, çeşitlilik, görelilik ve çok sayıda faktörün belirleyiciliği gibi özelliklere sahiptir.

Siyasal ve sosyal konularda karar alma süreçlerinin DEA aracılığıyla teknikleştirilmesinin sonuçları sadece yukarıda dile getirilenlerle sınırlı değildir. Elbette maliyet yüksekliği, çok ciddi bir borç yüküyle karşı karşıya olan Türkiye gibi bir ülke için başlı başına önemlidir; nitekim OECD’nin yapmış olduğu bir hesaplama göre, DEA’nın kamu yönetiminin tüm alanlarına uygulanması halinde, analiz maliyeti, o ülkenin GSMH’nın yaklaşık olarak en az yüzde 10’una karşılık gelmektedir.⁸⁸ Fakat

⁸⁶ June E. O’Neill’in yönetiminde hazırlanan rapor için bkz. Congressional Budget Office (1997) *Regulatory Impact Analysis: Costs At Selected Agencies And Implications For The Legislative Process*. <http://www.cbo.gov/ftpdoc.cfm?index=4015&type=1> [Erişim Tarihi: 15 Kasım 2003]

⁸⁷ Bu örnek, “The Office of Solid Waste”ın raporlarından hareketle hesaplanmış; ayrıntılı bilgi için bkz. *Regulatory Impact Analysis: Costs At Selected Agencies And Implications For The Legislative Process*, <http://www.cbo.gov/ftpdoc.cfm?index=4015&type=1>

⁸⁸ OECD (2001) *Regulatory Policies in OECD Countries*, s.22. Örneğin İngiltere’de düzenlemenin maliyeti GASMH’nın yüzde 10 ile 12 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Jacobs, Scott (2006), *Current Trends in Regulatory Impact Analysis: The*

böyle bir yöntemin yasama sürecine uygulanmasının yol açacağı siyasal sorunlar sistemiktir.

DEA'nın karar alma süreçleriyle nasıl bütünleştirildiğine dair bir örnek Meksika'dan verilebilir: Meksika'nın yasama ve yönetsel karar alma sürecine DEA'nın dahil edilmeye başlanması 2000 yılının ortalarına rastlar.⁸⁹ Meksika'da kamu yönetimi reformu, 1996 yılında İdari Usul Kanununda yapılan bir reformla başlamış ve 1997 yılında kabul edilen Standartlar ve Ölçümler Kanunuyla devam etmiştir. Nihayet 2000 yılında İdari Usul Hukukunda yapılan yeni bir reformla DEA, özel iktisadi kurumların rızası da hesaba katılarak, idari ve yasama sürecindeki tüm öneriler için zorunlu kılınmıştır.

Meksika'da DEA'nın gelişimi iki şekilde ilerlemiştir: ilk olarak DEA, düzenleyici reformun ana unsuru olarak mevzuata alınmış ve hukuki dayanağı güçlendirilmiştir. Öte yandan, bir yasanın hazırlanması-kabul edilmesi-gözden geçirilmesi- ifşa edilmesi sürecinde DEA'nın nasıl uygulanacağı konusu esasa bağlanmıştır. Hukuki temellerin güçlendirilmesi demek, yasamaya ve idareye ait tüm tasarımlara DEA'nın zorunlu olarak uygulanması demektir; mali politika, ceza kanunu ve ulusal güvenlik alanları bu uygulamadan muaf tutulmuştur. İkinci şekilde iyileştirmelerle yol alınmıştır, yani DEA uygulamasını takiben izlenecek adımlar açık olarak tanımlanmıştır; örneğin, Federal Üst Düzenleme Komisyonu (COFEMER) adlı bir üst komisyona gönderilerek başlayan DEA süreci, tanımlanan çeşitli aşamalardan sonra yine COFEMER'in kendi görüşünü resmi sorumlulara bildirmesiyle son bulmuştur.⁹⁰

Buraya kadar anlatılanlar toparlanacak olursa şunlar söylenebilir: DEA, düzenleyici devletin temel işleyiş yöntemini ifade etmektedir. Bu çerçevede DEA'nın yasama sürecine ve her tür idari karar alma sürecine uygulanması söz konusudur. DEA'nın parlamenter demokratik sistemler açısından neler getireceği açık bir biçimde öngörülebilir. Bununla birlikte bu süreç henüz çok yenidir; başlangıç aşamasında olduğu için de çok fazla meşruiyete ihtiyaç duymaktadır.

Challenges of Mainstreaming RIA into Policy-making, Jacobs& Associates, www.regulatoryreform.com, [Erişim Tarihi: 15 Eylül 2006] s.6

⁸⁹ Bello-Martinez, Gustavo A. (2002) "New Developments on Regulator Impact Analysis (RIA)", *Second Conference on Good Regulatory Practice of the Sub-Committee on Standards and Conformance*, 12 Ağustos 2002, Acapulco, Mexico, www.cofemermir.org [Erişim Tarihi: 5 Kasım 2003].

⁹⁰ DEA'nın COFEMER'e iletilmesi ve COFEMER'deki izleği için bkz. Bello-Martinez, Gustavo A.(2002) "New Developments on Regulator Impact Analysis (RIA)" (özellikle 7. sayfadaki "Clear Review Process" şeması), www.cofemermir.org [Erişim Tarihi: 5 Kasım 2003]. www.cofemermir.org.

DEA'nın hükümet sistemlerinde ve karar alma mekanizmalarında ne tür sonuçlar doğuracağı, OECD'nin gerçekleştirdiği toplantıların da konusunu oluşturmaktadır. Ortaklaşım nokta ise, DEA'nın "arzulan" sonuçları doğurabilmesi bakımında, siyasal iktidarların desteğine muhtaç olduğudur. Bazı hukukçular, düzenleyici reformlara başlangıçta yüksek oranda destek verilse bile, radikal değişikliklerin meydana gelmeye başlamasıyla bu destekte U dönüşü yaşanacağına ve böylece bu programın başarısızlıkla sonuçlanacağına dikkat çekmişlerdi.⁹¹ Nitekim yapılan çalışmalar, DEA uygulamalarında, bir süre gelişme katedildikten sonra U dönüşü yaşandığını göstermektedir.⁹²

TÜRKİYE UYGULAMASI

Türkiye'de DEA, 17 Şubat 2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan "Mevzuat Hazırlama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik" ile 2007 yılından itibaren yasama sürecini doğrudan belirleyecek bir yöntem olarak karşımızdadır.⁹³

Düzenleyici etki analizi, Türkiye'ye düzenleyici reform programı kapsamında önerilmiştir. OECD'nin 2002 yılında "Türkiye'de Düzenleyici Reformlar: Ekonomik İyileşme İçin Önemli Destek" adıyla yayımladığı raporda, devletin yeniden yapılandırılması sürecinde DEA uygulamasının olmaması önemli bir eksiklik olarak gösterilmiş, bilhassa DEA'nın yasama sürecine entegre edilmemiş olması düzenleyici reform programının başlıca zaafı olarak görülmüştür.⁹⁴

2003 yılında kamu yönetiminin temel ilkelerini değiştiren yasa taslağında, DEA temel ilkelerden biri olarak tarif edilir. Ancak, Cumhurbaşkanlığı'nın veto etmesi nedeniyle kanun geri plana itilir.⁹⁵

⁹¹ Eric Milligan'ın sunuş notları: "Using RIA as a Tool in Regulatory Consultations and Communications", Regulatory Governance Initiative In South East Europe, *Seminar on the Use of Regulatory Impact Analysis to Foster Economic Efficiency and Policy Coherence*, An OECD Regional Flagship Initiative, 23 -24 Ocak 2003, Sofya, Bulgaristan, notlar için bkz. www.oecd.org [Erişim tarihi: 23.12.2003]

⁹² Scott, J, (2006), *Current Trends in Regulatory Impact Analysis: The Challenges of Mainstreaming RIA into Policy-making*, s.7

⁹³ Konu, Mevzuat Hazırlama ve Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin dördüncü Bölümünde, Çeşitli ve Son hükümler başlığı altındaki 24. maddede düzenlenmiştir.

⁹⁴ OECD (2002) *Türkiye'de Düzenleyici Reformlar: Ekonomik İyileşme İçin Önemli Destek*, Çev.Vedat Uras ve Ahmet Arslanoğlu, Ankara: OECD&Başbakanlık Dış İlişkiler Başkanlığı.

⁹⁵ Kamu Yönetimi Temel Kanununda DEA daha önce yazdığım "Kamu Yönetimi Reformu ve Düzenleyici Etki Analizi (Tasarı madde 5.c hükmü)" başlıklı çalışmada ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır; Bu nedenle aynı konuya yeniden değinmeyeceğim. Bkz.

17 Şubat 2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile birlikte DEA’nın kamu politikası oluşturma sürecinin doğal bir parçası haline geldiğini söyleyebiliriz. 28 maddeden ve eklerden oluşan yönetmeliğin Tanımlar bölümünde, 3. maddenin c fıkrası Düzenleyici Etki Analizinin tanımını yaparken 24. madde DEA hükmünü düzenlemektedir.

“Düzenleyici etki analizi

MADDE 24 - (1) Yürürlüğe konulması hâlinde etkisinin on milyon YTL’yi geçeceği tahmin edilen kanun ve kanun hükmünde kararname tasarıları için düzenleyici etki analizi yapılması zorunludur. Bu miktara gerekli görülen hâllerde Başbakanlıkça yeniden belirlenebilir.

(2) Başbakanlık, etkisi on milyon YTL’nin altında kalan kanun ve kanun hükmünde kararname tasarıları ile etki miktarına bakılmaksızın diğer düzenleyici işlemler için de düzenleyici etki analizi hazırlanmasını isteyebilir.

(3) Millî güvenliği ilgilendiren konular ile bütçe ve kesin hesap kanunu tasarıları için düzenleyici etki analizi hazırlanmaz.

(4) Düzenleyici etki analizi teklif sahibi bakanlık veya kamu kurum ve kuruluşu tarafından hazırlanır.

(5) Düzenleyici etki analizinde ek-1’de belirtilen hususlara yer verilir. Düzenleyici etki analizi hazırlanırken mevcut istatistikî verilerden de yararlanılır.”

Yönetmeliğe göre, DEA, etkisi on milyon YTL’yi geçmesi tahmin edilen kanun tasarıları ve kanun hükmünde kararname tasarıları için zorunlu olarak uygulanacaktır. Yönetmeliğin Eklerinde Düzenleyici Etki Analizinde yer alacak hususlar yer almaktadır:

Ek- 1: Düzenleyici Etki Analizinde Yer Alacak Hususlar

- 1- Düzenlemenin hazırlanmasını gerekli kılan sebeplerin neler olduğu, düzenlemenin türünün doğru seçilip seçilmediği.
- 2- Düzenlemenin muhtemel fayda ve maliyetlerinin neler olduğu, faydaların maliyetleri haklı çıkarıp çıkarmadığı.
- 3- Düzenlemenin bütçeye ek malî yük getirip getirmediği, getiriyorsa yaklaşık maliyetin ne olduğu.
- 4- Düzenlemenin yeni bir teşkilat kurulmasını veya kadro ihdasını öngörüp öngörmediği ve bunların gerekli olup olmadığı.
- 5- Düzenlemenin sosyal, ekonomik ve ticarî hayata, çevreye ve ilgili kesimlere etkilerinin neler olacağı.
- 6- Düzenlemenin kırtasiyeciliği ve bürokratik formaliteleri artıran yönlerinin bulunup bulunmadığı.
- 7- Düzenleme yapılırken ilgili tarafların görüşlerini beyan etme fırsatı bulup bulmadığı.

Bayramoğlu, <http://www.kamuyonetimi.org/ktml2/files/uploads/pdf/deason.pdf>

8- Düzenlemenin uygulanabilir olup olmadığı, düzenlemeye uyumun nasıl sağlanacağı, uygulamanın nasıl takip edileceği.

9- Düzenleme ile yetki ve sorumluluk verilen idarenin doğru seçilip seçilmediği.

10- Düzenlemenin etkilerinin nasıl ölçüldüğü.

Düzenleyici etki analizi için geliştirilmiş özel bir yöntem yoktur; genellikle, fayda/maliyet analizi, maliyet etkinliği veya maliyet/çıktı analizi, mali / bütçe analizi, sosyo-ekonomik etki analizi, sonuç analizi, rıza maliyeti analizi ve ticaret etkisi analizi gibi yöntemlere başvurulmaktadır. Ülkelerin en çok kullandığı yöntem fayda-maliyet analizidir.⁹⁶

OECD'nin yanı sıra, AB üye olma sürecinde DEA'yı zorunlu kılmaktadır; özellikle tarama sürecinde AB uzmanlarının kılavuzluğunda DEA uygulamasına başvurulmaktadır.⁹⁷

DEĞERLENDİRME

Kapitalist devlet biçiminde gözlemlenen dönüşümün arkasında, ekonomik zorlamalar ve dayatmalarla ortaya çıkan küreselleşen ekonomik sistemin piyasa mantığı aranmalıdır. Küreselleşmeyi, piyasa mantığını yaygınlaştıran yeni uluslararası ticaret kuralları olarak görmek de mümkündür. Bu koşullar altında, yasama sürecinde meydana gelen dönüşüm, şirket mantığının yasalara içselleştirilmesi şeklinde ele alınabilir. Buna Karl Polanyi'nin ifadesiyle "toplumun piyasalaşması" da denilebilir. Peki "piyasalaşma" ne anlama gelmektedir? Bu noktada dikkatleri, alandan (piyasa) aktöre (şirket) yöneltmekte fayda vardır. Zira şirket, piyasa mantığının temsilcisi ve taşıyıcısı niteliğindeki temel analiz birimidir.

Şirket, doğası gereği, bir yandan hissedarların çıkarlarını gözeterek kârını arttırmaya, bir yandan da ürettiği mal ve hizmetin fiyatını piyasada rekabet etmesine izin verecek kadar düşük tutmaya dikkat eder. Bir başka ifadeyle, şirket doğası gereği kâr

⁹⁶ OECD, *Regulatory Impact Analysis in OECD Countries, Challenges for Developing Countries*, s.19

⁹⁷ OECD ile ortak olarak düzenlenen düzenleyici etki analizi eğitim çalışmaları halen devam etmektedir. Türkiye'de Düzenleyici Etki Analizi eğitim çalışmaları başlamıştır; eğitimler OECD uzmanları tarafından verilmektedir. *Düzenleyici Etki Analizi (RIA) Eğitim Programı 29 Kasım-3 Aralık 2004, TÜSSİDE, Gebze*, www.basbakanlik.gov.tr [Erişim Tarihi: 7.02.2005]. Bu programdan önce, Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilatına (OECD) bağlı Kamu Yönetimi ve Bölgesel Kalkınmalar Direktörlüğü (GOV) tarafından Hükümet Merkezleri Üst Düzey Memurlar Toplantısı 7-8 Ekim 2004 tarihinde İstanbul'da Sepetçiler Kasrında düzenlenmiştir. Toplantının ana gündemi "Karar alma sürecinde yeni teknolojilerin kullanımı: bilgi, iletişim ve organizasyon üzerindeki etkileri"ydi.

güdüsüyle hareket eder. Bu çerçevede küreselleşme, günümüzün piyasa mantığı doğrultusunda, şirketlerin kârını arttırmasına olanak sağlayan yeni pazarların ve yeni alanların keşfi anlamına gelmektedir. Yeni alanların başında, sağlık ve eğitim hizmetlerinin geldiği bilinmektedir. Kamu hizmeti tanımının uluslararası kuruluşlarca değiştirilmesi sonucunda, resmi olarak artık bu alanlar uluslararası serbest ticaretin konusu haline gelmiştir. Meta dışı alanların ticarete ve uluslararası ticarete konu edilmesinde Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) rolü tayin edici olmuştur. DTÖ'nün kamu hizmeti tanımına getirdiği yeni yaklaşım, neredeyse tüm meta dışı alanları serbest ticaretin doğrudan konusu haline getirmiştir.⁹⁸

Yönetsel ya da siyasal herhangi bir karar alma sürecinde uyulması gereken kuralları ve yöntemleri anlatan DEA, siyasal karar alma süreçlerini küresel ticaret kurallarına uygun olarak inşa etmek için geliştirilmiştir. Buna göre, hükümetler ve parlamentolar karar alırken, bu kararların uluslararası ticaret açısından etkilerini ve sonuçlarını, DEA analiziyle hesaplatılmak ve buna uygun karar almak durumunda kalmaktadır.

Düzenleyici devlet aygıtının, halkı, karar alma süreçlerinden hangi mekanizmalarla ihraç edeceğini daha açık bir biçimde görebilmek için, DEA'yı daha net bir biçimde görmek gerekmektedir. Genellikle DEA şu argümanlarla savunulmaktadır.

Düzenleyici Etki Analizi, politize olmuş karar alma sürecinin yerini alarak rasyonel, saydam ve açık bir karar alma sürecini inşa edecektir.

Siyasal karar, tanımı gereği mutlaka en rasyonel, en doğru, en adil, en haklı kararlardan oluşmaz; siyasetçinin ilgisi, antipatisi, tutkuları, heyecanları alınan kararları etkiler. Duverger'in ifadesiyle "siyasal kararın amacı çeşitli ve birbirine zıt menfaatleri ve durumları uzlaştırmaktadır."⁹⁹

Bir başka ifadeyle, bir toplumu ilgilendiren kararlar eninde sonunda siyasal karaktere sahiptir. Rasyonel, saydam ve açık bir karar alma süreci diye tanımlamak, DEA'yı siyaset dışına itmez, ancak siyasal kimliğini örtmeye yarar.

Düzenleyici Etki Analizi, karar alma yerine geçen bir araç değildir. DEA, karar alma sürecinin kalitesini artırmayı amaçlayan, politika oluşturma sürecinin bir parçasıdır. Karar

⁹⁸ Meta dışı alanların uluslararası ticarete konu olmasında ilk günah, fikri mülkiyet haklarının uluslararası ticarete açılmasıdır. Bu önemli karardan sonra, birçok uluslararası ticaret hukukçusuna göre artık her şey ticaretin konusu haline gelebilir.

⁹⁹ Duverger, *Batının İki Yüzü*.

alıcı konumundaki DEA'nın sonuçlarıyla kendilerini bağlamak zorunda değildir.

Bu argüman ilginçtir. Zira bütün bir kamu politikası oluşturma süreci belli ilkelerle belirlenmekte, kararların adım adım nasıl alınacağı belirtilmektedir. Bir bakıma karar alıcının tercih alanının güçlü bir biçimde sınırlandırılması söz konusudur. Tıpkı birey tercihlerinde olduğu gibi karar alıcı tercihleri de öznel keyfiyete göre değil, mevcut norm ve kurallara göre gerçekleşir. DEA aracılığıyla norm ve kural tekeli elinde bulunduranlar, bundan bağımsız olarak karar tercihlerinin olabileceği gibi bir düşüncüyü de ortaya koyarak “yüreklere su serptiklerini” düşünüyor olabilirler. Gerçekte olacak olan, DEA dışı bir karar alınması söz konusu olduğunda, kaçınılmaz olarak üzerine “kural-dışı” etiketinin yapıştırılacak olmasıdır.

Düzenleyici etki analizleri, yeni bir kanun ve/veya mevzuat değişikliği dolayısıyla ortaya çıkacak maliyet ve faydalarla ilgilenmektedir.

Kimin faydası ve maliyeti? Buna OECD'nin raporundan yanıt verilebilir: “Ticaret perspektifi ve rekabet kriteri DEA'nın güçlü bileşenleri olmalıdır; düzenleyici karar alma sürecinde bu kriterlerin entegre edildiğinden emin olmak gerekir.”¹⁰⁰ Bu tür düzenlemeler, doğrudan ilgili şirketler üzerindeki etki ve faydaları ön plana koymaktadır.¹⁰¹

Düzenleyici reformlar ve DEA ile ilgili karşımıza çıkan temel sorun her aşamada “kimin adına” ya da kimin çıkarına” sorusunu sormadan bu politikaları anlamanın güç olmasıdır. Bugüne kadar demokrasinin halkın her kesiminin yönetime katılmasına olanak sunduğu iddiası elbette lafta kalmıştır. Lafta, ya da şekilde kalması bu konunun önemsiz olduğunu göstermez. Daha da önemlisi, söz konusu reformların işe şekli unsurları da yok etmekle başlamaları, bu hakların ne denli önemli olduğunun göstergesidir. Şurası açıktır ki, yasal düzenlemede önceliği, kamu yararı ve toplum çıkarı noktasından kaydırarak piyasa etkisine odaklamak, emekçi sınıfların siyasal iradelerini siyaset düzleminden kazımak demektir. DEA, temsili demokrasinin “temsil” krizini, demokrasinin özünü zedeleyerek çözüme kavuşturduğu ölçüde, sermaye iktidarı da yalınlaşarak bireysel ve toplumsal ilişkilerimizi denetimine alacaktır.

¹⁰⁰ OECD, *Regulatory Impact Analysis in OECD Countries, Challenges for Developing Countries*, s.19

¹⁰¹ DTM, *Düzenleyici Etki Analizleri ve AB Müzakere Süreci*, 2006.

KAYNAKÇA

- Bayramoğlu, Sonay (2004) “Kamu Yönetimi Reformu ve Düzenleyici Etki Analizi (Tasarı 5-c Hükümü), <http://www.kamuyonetimi.org/ktml2/files/uploads/pdf/deason.pdf>
- Bayramoğlu, Sonay (2005) “Türkiye’de Devletin Değişen Karakteri ve Düzenleyici Reformlar”, *Toplum ve Hekim*, Cilt 20, Sayı 1.
- Bello-Martínez, Gustavo A. (2002) “New Developments on Regulator Impact Analysis (RIA)”, *Second Conference on Good Regulatory Practice of the Sub-Committee on Standards and Conformance*, 12 Ağustos 2002, Acapulco, Mexico, www.cofemermir.org [Erişim Tarihi: 5 Kasım 2003].
- Coase, Ronald (1988) “The New Institutional Economics”, *The American Economic Review*, Volume 88, Issue 2 May.
- Congressional Budget Office (1997) *Regulatory Impact Analysis: Costs At Selected Agencies And Implications For The Legislative Process*, <http://www.cbo.gov/ftpdoc.cfm?index=4015&type=1> [Erişim Tarihi: 15 Kasım 2003].
- Demir, Ömer (1996) *Kurumcu İktisat*, Ankara: Vadi Yay
- DTM (2006) Düzenleyici Etki Analizleri ve AB Müzakere Süreci, DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü Yay. http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/TICARET/ETK__ANALIZI%20RAPOR-son.doc
- Duverger, Maurice (1977) *Batının İki Yüzü*, Çev. Cem Eroğul ve Fazıl Sağlam, Ankara: Doğan Yayınevi.
- Güler, Birgül Ayman (2005) “İkinci Dalga: Siyasal ve Yönetimsel Liberalizasyon Kamu Yönetimi Temel Kanunu”, *Devlette Reform Yazıları*, Ankara: Paragraf Yay
- Jacobs, Scott (2006), *Current Trends in Regulatory Impact Analysis: The Challenges of Mainstreaming RIA into Policy-making*, Jacobs& Associates, www.regulatoryreform.com, [Erişim Tarihi: 15 Eylül 2006]
- Milligan, E. (2003) “Using RIA as a Tool in Regulatory Consultations and Communications”, *Regulatory Governance Initiative In South East Europe, Seminar on the Use of Regulatory Impact Analysis to Foster Economic Efficiency and Policy Coherence*, An OECD Regional Flagship Initiative, 23 -24 Ocak 2003, Sofya, Bulgaristan. www.oecd.org [Erişim Tarihi: 3.01.2004]
- OECD (1995) OECD Konseyinin Tavsiyesi, Ek.2 Düzenleyici Karar Alma İçin OECD Kontrol Listesi Arka Plan Notu, <http://www.basbakanlik.gov.tr/teskilat/disiliskiler/tavsiye.htm> [Erişim Tarihi: 15 Kasım 2003].
- OECD (1996) *Globalisation: What Challenges and Opportunities for Governments?*, OCDE/GD(96)64, Paris.
- OECD (2001) *Regulatory Policies in OECD Countries From Intervention to Regulatory Governance*, PUMA/REG (2001) 10/REV1, Paris: OECD.
- OECD (2002) *Türkiye’de Düzenleyici Reformlar: Ekonomik İyileşme İçin Önemli Destek*, Çev. Vedat Uras ve Ahmet Arslanoğlu, Ankara: OECD&Başbakanlık Dış İlişkiler Başkanlığı.
- OECD (2004) *Regulatory Impact Analysis (RIA) Inventory*, Public Governance

- And Territorial Development Directorate Public Governance Committee,
www.oecd.org [Erişim Tarihi: 15 Eylöl 2006]
- OECD (2005) *Regulatory Impact Analysis in OECD Countries, Challenges for
Developing Countries*, South Asian-Third High Level Investment Roundtable,
Dhaka, Bangladesh, www.oecd.org [Erişim Tarihi: 15 Eylöl 2006].
- Unat, N. A. (1959) *Bürokrasi*, A.Ü. SBF Yayınları.